

3. Використання творчих проєктів

Щоб проявити свою творчість, діти можуть здійснювати проєкти. Це можуть бути проєкти на теми, пов'язані з БЖД, наприклад, створення відео про те, як користуватися вогнегасником або організацією просування, щоб викликати у населення дотримуватися правил дороги. Такі проєкти дозволяють учням проявляти свою творчість, вирішувати не стандартні проблеми та формувати навички роботи в команді.

Висновок: Використання сучасних технологій може допомогти викладачам БЖД активувати творчі процеси у дітей. Інтерактивні завдання, інформаційні технології та творчі проєкти можуть бути чудовим інструментом для розробки логічного, аналітичного мислення учнів та формування навичок роботи в команді.

Список використаних джерел:

1. <https://nus.org.ua/2023/09/22/rozvytok-kreatyvnoho-myslennya-v-shkolah-sposoby-vprovadzhennya-ta-osnovni-problemy-doslidzhennya-pisa/>
2. <https://naurok.com.ua/post/9-strategiy-dlya-rozvitku-kreativnoho-mislennya-uchniv>

КАРПОВА Ірина Гораціївна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТВОРЧОСТІ У КРЕАТИВНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних умовах суспільного розвитку значної уваги набуває одна із важливих проблем соціального виховання, а саме, проблема підготовки до життя креативної особистості, бо саме така особистість здатна творчо, нестандартно виконувати різноманітні завдання, генерувати цікаві, корисні ідеї для суспільства, оперативно реагувати на виклики сьогодення, визначати власну, максимально продуктивну стратегію життя.

В зв'язку з цим соціальне виховання покликане бути тим інструментом соціалізації, що через діяльність різноманітних соціальних інститутів (сім'я, дошкільні, шкільні навчальні та позанавчальні заклади, заклади вищої освіти, культури, спорту та ін.) та організацію участі особистості в різноманітних формах суспільної діяльності (гуртки, клуби, тренінги, проєкти, благодійні акції, воркшопи, вебінари та ін.) “вводить” людину у суспільство, дозволяє набутти суспільних навичок, ознайомитись із культурними надбаннями, засвоїти норми і цінності цього суспільства, розвинути творчий потенціал, а інколи й допомогти в процесі ресоціалізації людей, особливо тих, які за різних обставин опинились у категорії вразливих верств населення. З огляду на тему нашого дослідження

здійснимо невеликий ретроспективний аналіз проблеми креативності, її ролі в житті особистості.

Питання природи творчості, креативності здавна була об'єктом уваги мислителів, науковців. Одними із перших почали досліджувати цю проблему мислителі Давнього Китаю та представники античної філософії, зокрема, Платон, Аристотель та ін. [1, с. 7-8]. Так, скажімо, всесвітньовідомий Кун-цзи (Конфуцій) розумів творчість і як певну творчу силу, яка є початком всього буття, і як основний сенс існування “досконалої” людини, через яку вона може розкрити свій творчий потенціал, який Конфуцій влучно порівнював із драконом, який пірнає; тобто творчий потенціал розумівся мислителем як те, що треба знайти, виявити, розвинути.

Аналогічно Аристотель здійснив ґрунтовне дослідження питання потенційних сил людини, розкриваючи його через поняття “актуальне” (дійсне) та “потенційне” (можливе). Значна роль у розкритті потенційних обдаровань молоді та формуванні розвиненої особистості відводилась мислителем процесу соціального виховання та особі вчителя. “Вчителі, яким діти зобов’язані вихованням, поважніші, ніж батьки, яким діти зобов’язані лише народженням: одні дарують нам лише життя, а інші – добре життя” – стверджував він.

Такі думки дозволяють зробити висновок про те, що розкриття потенційних ресурсів особистості, її розвиток можливі у будь-якому віці (а не обов’язково у дитинстві, як прийнято вважати), але за умов педагогічної, соціально-виховної підтримки цього процесу, самопізнання та активної діяльності самої особистості.

Для античних мислителів, зокрема, Платона, творчість мала широкий та універсальний характер і також розглядалася ним як перехід потенційного в актуальне, а в діяльності людини – як наслідування природи і пов’язувалась із різноплановою предметною діяльністю людини.

Античні мислителі висловили цікаві міркування відносно природи креативності. Особливого значення надавалось художній (особливо поетичній), діяльності, оскільки вважалось, що вона відбувається у стані Божого натхнення і сприяє просвітленню духа та спогляданню вічного буття. Цю думку поділяв, наприклад, і Цицерон, який вважав, що “поет творить із власного духу і в той же час начебто надихається згори”. Думка про надприродне джерело мистецтва, що виникла у часи Античності, стала однією з провідних у філософії, естетиці, мистецтвознавстві. Так, наприклад, мислитель і митець більш пізньої доби Відродження Леонардо да Вінчі зазначав, що там, “де дух не водить рукою митця, там немає мистецтва”.

Проблеми буття людини, її творчі можливості завжди були в центрі уваги українських філософів, скажімо, Г. Сковорода вважав, що людина може бути по-справжньому щасливою лише за умови реалізації своїх здібностей шляхом виконання улюбленої справи (так званої сродної праці).

На початку ХХ століття представники багатьох зарубіжних психологічних шкіл (асоціативна психологія, гештальтпсихологія, психоаналіз, гуманістична психологія та ін.) також зацікавились проблемою творчих здібностей та висловлювали їх у контексті основних положень даних концепцій. Так, наприклад, представники асоціативної психології В. Вундт, Т. Рібо, Г. Спенсер, Е. Торндайк та ін. вважали, що творчі здібності залежать від кількості асоціацій, нові ідеї являють собою асоціації старих, тобто складні психологічні феномени утворюються з простих за законом асоціації.

Виразники гештальтпсихології (М. Вертгеймер, В. Келер, К. Коффка та ін.) аналогічно розглядали творчі здібності невіддільно від мислення людини, вважаючи, що воно вже є творчим за своєю природою, оскільки в процесі мислення при певній проблемній ситуації у стані інсайту виникають нові форми, структури – гештальти.

Відомий дослідник феномена обдарованості Дж. Рензулі вважав, що обдарованість є результатом поєднання трьох характеристик: інтелектуальних здібностей, які вищі за середній рівень, творчого підходу і наполегливості (тобто мотивації, орієнтованої на певне завдання) [1, с. 29-30].

Представники гуманістичної психології (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.) підкреслювали, що кожна особистість для власного повноцінного буття у міру задоволення основних базисних потреб (згідно з А. Маслоу, фізіологічних, потреби у безпеці, любові й приналежності, повазі – самоповазі й визнанні) повинна прагнути до реалізації найвищої потреби – потреби у самореалізації, самоактуалізації, тобто розвитку здібностей, і стверджували, що творчі задатки у потенційному вигляді притаманні всім людям [1, с. 19].

Цю ж думку поділяв і відомий дослідник креативності Дж. Гілфорд, який пов'язував найхарактернішу ознаку творчо обдарованої людини з її дивергентним мисленням (швидкість; гнучкість; оригінальність; точність) як основою креативності. Він розробив систему уніфікованого творчого процесу, наголошуючи, що творчість характерна не лише для геніїв і талантів, а є властивістю звичайної людини, і структура цієї діяльності принципово однакова на всіх рівнях. Головною ознакою творчих здібностей особистості вчений вважав здатність бачити (відчувати) проблему (недосяжну мету, нездійсненне бажання, реальні суперечності тощо).

Представники української педагогіки теж дотримуються позиції наявності потенціалу до творчої діяльності практично у кожної людини, і важливим соціально-виховним завданням, у зв'язку з цим, розглядають створення умов для його розкриття. Зокрема, В. О. Сухомлинський вважав розкриття індивідуальних здібностей кожного представника підростаючого покоління одним із найголовніших педагогічних завдань.

У своїх працях він стверджував, що кожна дитина, кожний представник молодого покоління потенційно обдаровані, мають творчі задатки до певної діяльності, й тому в навчальному закладі мають бути створені такі умови, щоб

кожний із них зміг розвиватися в процесі улюбленої творчої діяльності. Одними із важливих стимулів розвитку особистості при виконанні улюбленої справи мають стати як оволодіння майстерністю у даному виді діяльності, так і значний успіх у ній та стимулювання до нових успіхів, а це можливе лише завдяки розвитку наполегливості, сили волі, вмінню долати труднощі.

Допомога у розкритті творчого потенціалу підростаючого покоління є важливим педагогічним завданням, і особлива увага при цьому повинна звертатись на тих представників дітей та молоді, які не мають яскраво виражених задатків. В. О. Сухомлинський підкреслював, що (для прикладу) “розвиваючи здібності... у сфері художньої творчості, не треба ставити за мету зробити музику або живопис... майбутньою професією, бо це є завданням спеціальних шкіл; наш обов’язок – всебічно розвивати особистість..., виявляти її обдаровання, формувати здібності... для багатогранного повноцінного духовного життя” [1, с. 12].

Українські науковці (Г. С. Костюк, В. О. Моляко, О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий, В. В. Рибалка, С. О. Сисоєва та ін.) також розглядають творчий потенціал людини як інтегральну властивість у вигляді здібності, що дає змогу людині здійснювати предметну діяльність як на творчому, так і на репродуктивному рівні. Зокрема, Г. С. Костюк [1, с. 32] стверджує, що для розвитку креативності важливі знання особистості, уміння людини, чутливість різних аналізаторів, спостережливість, пам’ять, творча уява, фантазія, мовлення, сила волі, мотивація та ін. Дослідник звертає увагу на той факт, що означені якості притаманні практично всім людям, але їх успішна реалізація залежить лише від рівня розвиненості цих якостей в окремих особистостях у залежності від діяльної активності самої людини.

В. В. Рибалка [1, с. 34] серед провідних якостей творчої особистості називає такі як: спрямованість на пошук гармонії в світі, гуманістична спрямованість, зацікавленість, цілеспрямованість, наполегливість, почуття відповідальності, оригінальність, уникнення шаблону, прагнення до самовдосконалення та ін., тобто ті якості, які забезпечують особистості повну творчу самореалізацію.

Важливим аспектом у розвитку креативності виступають якості творчого мислення людини – творча уява, фантазія та ін. Ці якості дуже важливо розвивати у процесі творчості. Дослідники [1, с. с. 37-38] називають уяву необхідним елементом будь-якої творчої діяльності людини, що забезпечує побудову образів продуктів праці; створення програми поведінки у невизначених проблемних ситуаціях; засіб створення образів моделей процесів або об’єктів.

Отже, уява як психічний процес дає змогу зробити прогноз результатів праці, передбачити їх кінцевий результат і всі проміжні стадії, зорієнтувати людину під час її творчої діяльності. Найвищий підйом творчої уяви – це стан натхнення (або інсайт – осяяння). Інсайт трактують як уможливлення розв’язання важкої проблеми, над якою людина довго, інколи безрезультатно

працювала. Практика доводить, що розвиток творчої уяви стимулює інтерес молоді до різних видів творчої діяльності (літературної, образотворчої, музичної, театральної тощо).

Не менш важлива у процесі креативної діяльності є й інтуїція. Цю думку стверджують, наприклад, вітчизняні вчені О. І. Клепиков та І. Т. Кучерявий, які відзначають, що творчий процес неможливо уявити як без уяви, здатності фантазувати, так і без інтуїції. Таким чином, можна сказати, що творчість не є випадковим результатом діяльності, хоча за даними опитування 232 американських учених 83% респондентів знайшли вирішення тієї чи іншої проблеми в результаті мовби несподіваного спалаху інтуїції [1, с. 39].

Отже, інтуїція відіграє роль своєрідної підказки у способах розв'язання проблеми. При вирішенні певного творчого завдання інтуїція допомагає включити в поле уваги, інтелектуальної сфери особистості відповідну інформацію про оточуючу дійсність, що зберігається у підсвідомості людини, тим самим розвиваючи пізнавальну активність особистості. Особистість, інтегруючи знання на усвідомленому рівні й інтуїцію, виробляє нові знання як підґрунтя для нових варіантів вирішення завдань.

Отже, здійснений нами ретроспективний теоретичний розгляд проблеми креативності, її природи та розвитку в особистості, поглядів мислителів, науковців різних епох дозволили зробити висновок, що творчість може мати як продуктивний рівень, так і здійснюватись на суб'єктивному рівні. Продуктивний рівень – це високий щабель суспільно значущих відкриттів (для прикладу, закони Архімеда, Ньютона, теорії Ейнштейна та ін.; твори класиків музики, живопису, літератури та ін.). І зрозуміло, більшість людей не здатна продукувати ідеї та створювати якісно нові об'єкти творчості на такому рівні.

Але практичний досвід соціально-виховної діяльності (як і теоретичні міркування мислителів, учених, культурних діячів різних часів і епох) доводить, що кожна людина потенційно здатна до творчості, має можливості, за умови організації відповідної соціально-виховної діяльності, вийти, як слушно зауважила знаний дослідник проблем креативності в США доктор О. Збарська, за межі “коробки”, подивитись на звичайні речі нестандартно, оригінально, продукувати нові, креативні ідеї, що, врешті-решт, важливо як для суспільства, так і, в першу чергу, для креативного розвитку самої особистості, вибудовування нею власної стратегії життя, креативного підходу в організації виробничих, службових, сімейних, дружніх та ін. стосунків.

Створення продуктів творчості на суб'єктивному рівні (написання віршу, малювання картини, оригінальним чином посаджені квіти чи виготовлена handmade річ та ін.) здатні принести творцю відчуття радості, творчого піднесення, задоволення результатами своєї праці, й цілому сприяти, за А. Маслоу, досягненню найвищого щабля задоволення потреб людини – щабля самореалізації, самоактуалізації.

В контексті даної розвідки, як засвідчує практика проєктної соціально-виховної діяльності, індивідуальна та колективна креативна діяльність дітей, молоді, участь їх і різноманітних тренінгах, майстер-класах, гуртках та ін. збагачує їх особистість, розкриває творчий потенціал, розвиває якості творчого мислення (уяву, фантазію та ін.), емоційно-вольові якості, що в цілому формує активну, діяльну, гармонійну особистість, здатну приносити користь суспільству.

Колективна творча діяльність як дітей, так і дорослих (як показав практичний досвід виконання проєктів Бюджету участі, що реалізовувались протягом 2017-2021 р. р. у м. Чернігові для ВПО та інших вразливих верств населення [2; 3]) виступає дієвим знаряддям соціально-виховної діяльності, ресоціалізації людей, які опинились в складних життєвих обставинах, дозволяє покращити їх психологічне здоров'я, надає можливість отримати нові знання, навички, розширити коло однодумців, набути нових друзів, повернутись до нормальних умов життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Карпова, І. Г. Теоретично-методичні засади розвитку творчої обдарованості студентської молоді [Текст] : монографія / І. Г. Карпова. Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 144 с.
2. Карпова І. Г. Освітньо-виховна роль участі студентської молоді в реалізації громадських проєктів для вразливих верств населення. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип 30, т. 4. С. 34-39.
3. Карпова І. Г., Шевченко Ю. В. Деякі аспекти роботи з внутрішньо переміщеними особами засобами культурно-освітньої діяльності у соціально-педагогічному середовищі закладу вищої освіти. The 3rd International scientific and practical conference. Modern science: problems and innovations (June 1-3, 2020) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. P. 346-353.

КАСЯРУМ Сергей Олегович

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Фахівці, які володіють цифровими навичками, креативним мисленням та емоційним інтелектом відповідно до звітів Всесвітнього економічного форуму будуть мати найкращі перспективи на ринку праці майбутнього. Важливими стануть також навички адаптації, командної роботи та вирішення проблем. Тому освітні заклади мають адаптуватися, щоб забезпечити підготовку здобувачів вищої освіти до таких вимог.